

ZAMONAVIY INGLIZ TILINI O`QITISHNING KOMMUNIKATIVE KOMPITENTSIYASI

¹Jalilova Lola Jalilovna

Bux.DU PhD dotsent.

²Rajabov Axtam O`ktamovich

BTRBI katta o`qituvchisi.

³Yusupova Oynura Mexriddinovna

BTRBI talabasi. axtamr@inbox.ru2

<https://www.doi.org/10.5281/zenodo.7895854>

ARTICLE INFO

Received: 27th April 2023

Accepted: 03rd May 2023

Online: 04th May 2023

KEY WORDS

Kompetentsiya; o'zaro ta'sir;
haqiqiy; kommunikativ;
strategik; pragmatik; lingvistik
ko'nikmalar; ijtimoiy lingvistik;
ta'lim falsafasi.

ABSTRACT

Ushbu maqola zamonaviy ingliz tilini o'qitishning eng asosiy muammolaridan biri bo'lgan kommunikativ o'qitish usullari muammosiga bag'ishlangan. Boshqa usullardan farqli o'laroq, vazifaga asoslangan ta'lim chet tili o'qituvchilari uchun muqobil variantni taklif qiladi. Tabiiy kontekst shaxsiylashtirilgan va tegishli tilga ega bo'lgan talabalar tajribasidan kelib chiqadi. Ushbu yondashuvning asosiy yo'nalishi mahsulot emas, balki jarayondir. Talabalar vazifalarni bajarishda kommunikativ va maqsadli muloqot qilish orqali tilni o'rganadilar. Talabalar real hayotda foydalanishi mumkin bo'lgan vazifalar bo'lishi mumkin; yoki darsning pedagogik maqsadi xarakteristikasiga ega bo'lganligini anglatadi.

Ma'lumki, ingliz tilini chet tili sifatida o'qitishning yangi tendentsiyasi asosan kommunikativ yondashuvga tayanadi. Ingliz tilini o'qitishning an'anaviy yondashuvi ma'nodan ko'ra o'qitish shakliga ko'proq e'tibor beradi. Biroq, keyinchalik tilni tuzilishini o'zlashtirishga emas, balki kommunikativ malakaga o'rgatish zarurati paydo bo'ldi. Kommunikativ usul tillarni o'rgatishning mantiqiy rivojlanishi vazifaga asoslangan (TBLT) deb hisoblanadi. TBLT - bu til o'rgatishda rejalashtirish va o'qitishning asosiy birligi sifatida vazifalardan foydalanishga asoslangan usulning bir turi. Yuqorida aytib o'tganimizdek, ingliz tilini chet tili sifatida o'qitishning zamonaviy yondashuvlaridan biri muloqotga o'rgatishdir. Kommunikativ kompetentsiya CEFRda til o'rganuvchida rivojlanishi kerak bo'lgan to'rtta kompetentsiyadan biri sifatida ham ta'kidlangan. Muloqotni o'rgatishning asosiy vositasi sifatida TBLT o'quvchilarning kommunikativ kompetentsiyasini shakllantirish va rivojlantirishda asosiy yondashuv sifatida qaraladi. TBLT yondashuvida asosiy e'tibor mahsulotga emas, balki jarayonga qaratilgan. Talabalar faoliyat va vazifalarni bajarishda kommunikativ va maqsadli muloqot qilish orqali tilni o'rganadilar. Shunday qilib, biz ingliz tilini chet tili sifatida o'qitishda TBLT yondashuvining rolini o'rganishni va loyihadan olingan natijalarni kelgusida foydalanish uchun tahlil qilishni dolzarb deb hisobladik. Dunyo bo'ylab odamlar muloqotda muvaffaqiyatsizlikka uchramaslikka harakat qilishadi. Grammatika, lug'at, talaffuz, imlo kabi yaxshi til ko'nikmalarini egallash muvaffaqiyatli muloqotni

o'rnatishni anglatmaydi. Ijtimoiy lingvistik malakaga ega bo'lish orqali biz yanada muvaffaqiyatli muloqot qilishimiz mumkin. Bu fikrimizni aniq vaziyatda ifodalashda, tinglovchilarimizga to'g'ri munosabatda bo'lishda va ularga to'g'ri javob berishda asosiy omil hisoblanadi. Biror kishi bilan suhbatlashganda, u suhbatdoshining ijtimoiy va madaniy kelib chiqishi, lavozimi, yoshi, ishi, xarakteri haqida aniq tasavvurga ega bo'lishi kerak. Muvaffaqiyatli muloqotda tinglovchi kimligini, suhbat qachon va qayerda bo'layotganini bilish juda muhimdir. Agar odam muloqot sodir bo'lgan ijtimoiy yoki madaniy vaziyatdan xabardor bo'lmasa, u muvaffaqiyatsiz bo'lishi mumkin. Muloqotda nutqning nafaqat lingvistik jihatlarini, balki sotsiolingvistik jihatlarini ham hisobga olishimiz kerak. Masalan, sinfda biz o'quvchilarimizga ularning roli tufayli ma'lum bir tarzda qaraymiz. Yakshanba kuni ko'chada biz bir xil odamlarni juda boshqacha qabul qilishimiz mumkin. Aytmoqchimanki, men 20 yillik pedagogik tajribaga egaman. Men o'qitgan fanlar ro'yxati juda xilma-xil: Tinglash va gapirish, madaniyatlararo kompetentsiyani rivojlantirish va ingliz tilida so'zlashadigan mamlakatlarning leksikologiyasi va adabiyoti bo'yicha ma'ruzalar (ingliz adabiyoti). Shaxsan men asl tildan foydalanishga va talabalardan maqsadli tildan foydalangan holda mazmunli vazifalarni bajarishni so'rashga qaratilgan vazifalarga asoslangan til o'qitishni (TBLT) qo'llashni afzal ko'raman. Bunday vazifalar shifokorga tashrif buyurish, intervyu o'tkazish yoki yordam uchun mijozlarga xizmat ko'rsatishni o'z ichiga olishi mumkin. Vazifaga asoslangan ta'lim jarayonining o'zi muhim ko'nikmalarni o'rgatadi. Talabalar qanday savollar berishni, ma'noni qanday muhokama qilishni va guruhlarda qanday o'zaro munosabatda bo'lishni va qanday ishlashni o'rganadilar. Ushbu guruh ishi doirasida ular muammoni hal qilishda turli yondashuvlarni kuzatish, shuningdek, boshqalar qanday fikrlashi va qaror qabul qilishini o'rganishi mumkin. Bularning barchasi bizning talabalarimiz qaysi tilda foydalanishlaridan qat'i nazar, haqiqiy dunyoda muvaffaqiyatga erishishlari uchun kerak bo'ladigan ko'nikmalardir. Bundan tashqari, vazifaga asoslangan o'qitish talabalarga ushbu real vazifalarni bajarish uchun zarur bo'lgan lingvistik komponentlarni beradi. Bularga quyidagilar kiradi: o'zini qanday tanishtirish, o'zi, oilasi, qiziqishlari, yoqtirishlari va yoqtirmasliklari, ehtiyojlari va boshqalar haqida to'g'ri ijtimoiy-madaniy sharoitda gapirish. A2 darajasidagi birinchi kurs talabalariga dars berish chog'ida hamkasblarim tomonidan yuqori baholangan ISS (Mustaqil o'qish ko'nikmalari) bo'yicha muvaffaqiyatli darslarimdan birini tasvirlab bermoqchiman. . Mavzu "Xotirani yaxshilash" bo'lib, men turli xil mnemonikalarni o'rgatish orqali taqdim etishga qaror qildim, ular o'z navbatida video ko'rsatmalar bilan birga edi. Qisqartmalar, assotsiatsiyalar, Loci usuli, yig'ish va boshqalar bor edi. Har bir mnemonikani taqdim etgandan so'ng, men talabalardan quyidagi vazifalarni bajarishni so'radim: o'z qisqartmalarini loyihalash, assotsiatsiyada hikoya qilish va h.k. Ovozsiz intervyu berishni mashq qiling, chunki bu juda kulgili va yoqimli edi. Shuning uchun uni kommunikativ va interaktiv qilish uchun hech qanday muammo bo'lmaydi, chunki ular B1 darajasiga ega va lingvistik jihatdan kamdan-kam xato qiladilar. Biz lingvistik yoki grammatik kompetentsiyani ham hisobga olishimiz kerak. Mening tushunishimcha, lingvistik kompetentsiya - bu grammatika, lug'at, talaffuz, tinish belgilari, imlodan to'g'ri foydalanish qobiliyati. Boshqacha aytganda, morfologiya, fonetika, semantika, sintaksis, fonologiya lingvistik kompetentsiyaning asosiy sohalari hisoblanadi. To'g'ri jumlar tuzish uchun talabalar yaxshi lingvistik kompetentsiyaga ega bo'lishlari kerak. Birinchi kurs talabalarim

grammatik jihatdan to'g'ri jumllarni tuzishda muammolarga duch kelganlarida, bu juda kamdan-kam hollarda bo'ladi. Ba'zan ular o'rinli gaplarni, bo'laklarni, qo'shma va murakkab jumllarni farqlashda muvaffaqiyatsizlikka uchraydi. Bundan tashqari, ular ba'zi lug'atlardan noto'g'ri foydalanishlari mumkin. Va bu lingvistik kompetensiyaning yetishmasligi natijasidir. TBLT asosidagi sinfimni lingvistik kompetensiyaga aylantirishni asosiy e'tibor sifatida ko'rib, men bu juda qiyin degan xulosaga keldim, chunki metodologiya kitoblarida TBLT yondashuvi quyidagicha ta'riflanadi: "Bu talabalarga ularda mavjud bo'lgan materiallarni taklif qiladigan yondashuvdir. Ta'lim jarayonida faol ishtirok etish, ularga o'z fikrlarini erkin o'rganish va grammatika, lug'at yoki tilning boshqa mexanik jihatlaridagi xatolar haqida tashvishlanmasdan o'z so'zlaridan foydalanish imkonini beradi." [1, b. 166] (Ibrohim Panavelil Ibrohim. 2015),), Nunan (2004) ga ko'ra, "topshiriq" bu "o'quvchilarni maqsadli tilda tushunish, ishlab chiqarish yoki o'zaro ta'sir qilishda ishtirok etadigan sinf ishi bo'lagi bo'lib, ularning e'tibori asosan shaklga emas, balki ma'noga qaratilgan" (10-bet). Ko'ryapsizmi, ushbu yondashuvning maqsadi lingvistik yoki grammatik kompetensiyani rivojlantirishga qaratilgan emas. Bu erda shuni aytmoqchimanki, agar biron bir topshiriq o'quvchilarimizga yangi grammatika qoidasi berilmasa, ular o'zlarini o'rgatilmaganini his qilishadi. Men grammatika kompetensiyasi diqqat markazida bo'lishi kerakligiga qo'shilaman, lekin uni TBLT sinfida qo'llash o'qituvchidan ko'p kuch, vaqt va ijodkorlikni talab qiladi. Misol uchun, mening ISS bo'yicha "Xotirani yaxshilash" mavzusidagi sinfim tegishli nomlarni o'rgatishi mumkin, chunki bu so'zlar yodlash uchun tarqatma materiallarda berilgan. Ikkinchi grammatik jihat Grammatik kategoriyalar bo'lishi mumkin (F.x.: Zamon kategoriyasi: Past Simple Tense), chunki mnemonikaning birida o'quvchilar vizualizatsiyani amalga oshirishi kerak (yodda saqlanishi kerak bo'lgan so'zlardan foydalanib hikoya tuzing). lingvistik kompetensiyaga ega bo'lmasdan turib, biz yaxshi vazifa mahsulotini ishlab chiqara olmaymiz.

Aslida, ma'lum bir kontekstdagi iboralarning mo'ljallangan ma'nosi madaniyatdan madaniyatga sezilarli darajada farq qilishi mumkin, buning natijasida bir xil iboraning turli xil talqinlari paydo bo'ladi (Murrey, 2010). [2, r. 124] Shuning uchun madaniyatlararo samarali muloqot nafaqat lingvistik kompetensiyani, balki pragmatik kompetensiyani ham bilishni talab qiladi. Pragmatik kompetensiya - bu kommunikativ vaziyatda o'z niyatini to'g'ri etkazish va boshqa birovning niyatini sharhlash qobiliyati madaniyatdan madaniyatga farq qilishi mumkin, bu esa bir xil iboraning turli talqinlariga olib keladi. Turli madaniyatlar va tillarning kelib chiqishi tushunmovchilik va pragmatik xatolarga olib kelishi mumkin. Shuning uchun muvaffaqiyatli muloqotda nafaqat lingvistik, balki pragmatik kompetensiya ham talab qilinadi. Ma'ruzachilarning munosabati, vaziyat, kontekst, vaqt va joy pragmatik kompetensiyada muhim rol o'ynaydi.

References:

1. A .Rajabov, L. Jalilova. The peculiarities of psychological characteristics of the main hero in J. Rowlings heptalogy of Harry Potter International Engineering Journal for Research & Development, 1-5, 2021
2. RA Uktamovich, J.L. Jalilovna. THE ROLE OF PSYCHOLOGISM IN THE DEVELOPMENT OF A LITERARY GENRE. ISSN: 2277-3630 Impact factor: 7.429, 2022

3. A .Rajabov, L.J. Jalilova.Peculiarities of modern uzbek childrens literature (on the example of Khudoiberdi Tokhtaboyevs works). Scientific reports of Bukhara State University 5 (2), 169-177, 2021
4. L .Jalilova Senior Teacher .NATIONAL SPECIFICITY OF AMERICAN SATIRICAL SHORT STORIES - Philology Matters, 2020
5. A .Rajabov, LJ Jalilova .Peculiarities of modern uzbek childrens literature (on the example of Khudoiberdi Tokhtaboyevs works). Scientific reports of Bukhara State University, 2021
6. R.A. Uktamovich, JL Jalilovna THE PECULIARITIES OF PSYCHOLOGICAL CHARACTERISTICS OF THE MAIN HERO IN J. ROWLINGS HEPTALOGY OF HARRY POTTER . International Engineering Journal For Research & ..., 2021
7. J.L. Jalilovna, RA Uktamovich . A sense of humor as an essential component of pedagogical optimism - International Journal on Integrated Education, 2020
8. L .Jalilova .The The Character of the Narrative and the Image of the Narrator in the Short Stories of Robert Benchley and James Thurber ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu. uz), 2020
9. Jalilova L.J. AO Rajabov Psikhologizmi v detskoj literature. Modern Scientific Research Journal. London, United ..., 2019
10. А.У .Ражабов .ТРАДИЦИОННЫЕ ПРИЕМЫ КЛАССИЧЕСКОГО ДЕТЕКТИВА В РОМАНЕ ДЭНА БРАУНА «АНГЕЛЫ И ДЕМОНЫ». ИННОВАЦИОННЫЕ ПОДХОДЫ В СОВРЕМЕННОЙ ..., 2020
11. R.A. Uktamovich, JL Jalilovna. THE DEPICTION OF THE TEENAGERS SOCIAL LIFE IN "HARRY POTTER" RA Uktamovich, JL INTERNATIONAL JOURNAL OF SOCIAL SCIENCE & ..., 2022
12. R.A. Uktamovich, JL Jalilovna -THE ROLE OF PSYCHOLOGISM IN THE DEVELOPMENT OF A LITERARY GENRE . INTERNATIONAL JOURNAL OF SOCIAL SCIENCE & ..., 2022
13. L.J. Jalilova, RA Uktamovich . Peculiar Features of Comedy Genre in Uzbek Literature (on the Example of Utkir KhashimovS Works). International Journal on Integrated Education, 2021.